

ЯКОВЕНКО Р. В.

ЛЕКЦІЯ № 2

з курсу

**ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**

для студентів інженерно-технічних спеціальностей

Тема 2. ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

ЗМІСТ

1. Економічні потреби суспільства: сутність та структура.
2. Економічні ресурси та їх обмеженість.
3. Крива виробничих можливостей.
4. Зміст і складові суспільного виробництва.
5. Цілі та результати суспільного відтворення.
6. Ефективність виробництва, її види.
7. Шляхи підвищення ефективності виробництва.

1. Економічні потреби суспільства: сутність та структура

Економічні потреби – це об'єктивні умови існування людини, внутрішні мотиви, що спонукають її до економічної діяльності. В структурі потреб відображається декілька типів об'єктивних відносин, що пов'язують людей з умовами життєдіяльності.

Існує декілька класифікацій видів потреб. Так, виділяють **виробничі, суспільні та особисті** потреби. Особисті потреби поділяються на **фізичні (фізіологічні)**, інтелектуальні та соціальні.

За ступенем реалізації розрізняють абсолютні, дійсні та платоспроможні потреби.

Абсолютні потреби формуються відповідно до загальносвітового рівня розвитку виробництва і відбивають максимально досягнутий у світовій економіці рівень відтворення здібностей людини.

Дійсні потреби – це такі потреби, що можуть бути реалізовані за певного рівня розвитку існуючого національного виробництва.

Платоспроможні – це дійсні потреби, реалізація яких забезпечується наявністю грошових коштів.

Найбільш прийнятною на сьогодні є структура потреб, розроблена американським психологом Абрахамом Маслоу (див рис. 1).

Потреби суспільства та особистості є необмеженими та такими, що постійно зростають.

До головних **причин зростання потреб** відносять задоволення попередніх потреб, підвищення рівня доходів та розвиток науково-технічного прогресу, внаслідок якого з'являються нові товари та послуги.

Рис. 1. Піраміда потреб А. Маслоу

2. Економічні ресурси та їх обмеженість

Задоволення потреб суспільства відбувається внаслідок виробництва матеріальних і нематеріальних благ, основою якого є економічні ресурси.

Економічні ресурси – це всі чинники, що беруть участь у процесі створення економічних благ. Вони поділяються на матеріальні та нематеріальні. Розрізняють такі базові групи економічних ресурсів:

3. „**Земля**”, поняття яке включає в себе всі природні ресурси: орні землі, ліси, водні ресурси, корисні копалини тощо.

4. „**Праця**” – фізичні та розумові здібності людини, що використовуються в процесі виробництва.

5. „**Капітал**” – накопичені засоби виробництва, матеріальні запаси та грошові кошти, необхідні для виробничого процесу.

6. „**Інформація**”, знання, освіта – чинник підвищення продуктивності праці. Єдиний економічний ресурс, який є необмеженим та який не споживається в процесі його застосування.

7. „**Час**” – найобмеженіший чинник виробництва.

8. „**Підприємницькі здібності**” – фактор, що поєднує решту інших чинників з метою створення економічних благ.

Економічні ресурси, на відміну від потреб, є обмеженими і такими, що дедалі більше скорочуються.

Економічні блага – це засіб задоволення потреб, що поділяється на **товари і послуги, споживчі та виробничі, природні (вільні) та господарські** (створені людиною).

Економічні інтереси проявляються з двох боків: так з боку споживача інтересом є прагнення задоволення особистих потреб з мінімальними витратами, з боку виробника інтерес полягає у виготовленні та реалізації продукції з мінімальними витратами. Взаємоузгодження економічних інтересів породжує процеси товарообміну.

Головною проблемою економіки є максимальне задоволення необмежених і постійно зростаючих потреб суспільства з мінімальним і раціональним використанням обмежених ресурсів, що постійно скорочуються

3. Крива виробничих можливостей

Всі товари, що виготовляються в структурі економіки можна поділити на **інвестиційні товари** (засоби виробництва, верстати) та **товари споживання** (їжу, одяг). Крива виробничих можливостей показує максимальний обсяг продукції, який можна виготовити з наявних ресурсів на певний момент. Збільшення виробництва однієї групи товарів означає, що на виробництво інших буде задіяно меншу кількість ресурсів, а значить їх буде виготовлено менше і навпаки.

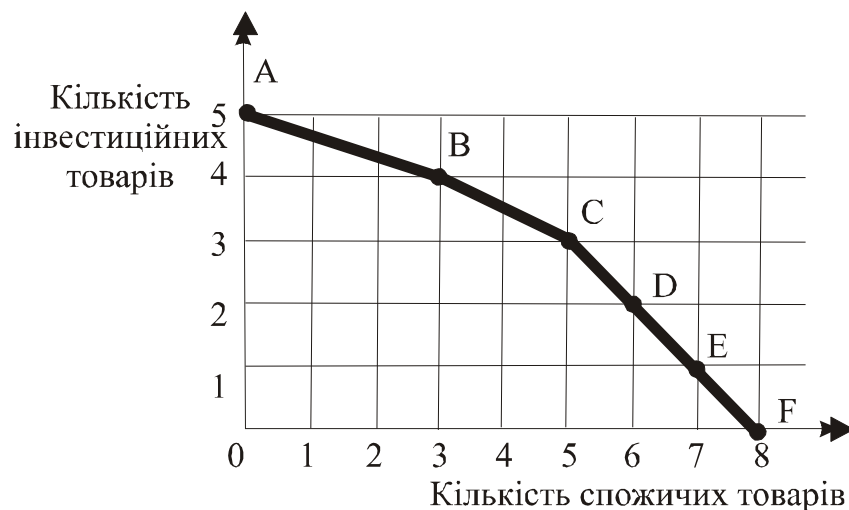

Рис. 2. Крива виробничих можливостей

Якщо точка, що характеризує обсяги виробництва, знаходиться всередині кривої – це означає, що ресурси використовуються неефективно і максимальний обсяг продукції не виготовляється. Якщо точка знаходиться за межами кривої – вона на даний момент є недосяжною.

Економічна ефективність – це зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, використаних в процесі виробництва та кількістю виготовлених товарів. Більша кількість виготовлених товарів за незмінного обсягу використаних ресурсів свідчить про підвищення економічної ефективності.

4. Зміст та складові суспільного виробництва

Виробництво – це процес суспільної праці, внаслідок якого відбувається створення матеріальних і духовних благ для задоволення суспільних потреб, воно поділяється на матеріальне і нематеріальне.

Праця – це свідомо енергозатратна діяльність людини для досягнення певної мети. Виробництво, на відміну від праці, має завершений характер (створення товару).

Виробництво, як циклічний замкнутий процес послідовно проходить чотири стадії:

створення товару;

розподіл;

обмін;

споживання.

Суспільне відтворення – це процес виробництва, що постійно повторюється. В залежності від зміни обсягів виробництва розрізняють 3 типи суспільного відтворення: **розширене** (збільшення виробництва), **стале** та **звужене**.

В залежності від методики зростання, розрізняють 2 типи розширеного відтворення:

інтенсивний (за рахунок підвищення продуктивності та якості факторів виробництва);

екстенсивний (за рахунок збільшення кількості задіяних ресурсів).

5. Цілі і результати суспільного відтворення

Метою суспільного виробництва є максимальне задоволення матеріальних і нематеріальних потреб суспільства з визначенням їх співвідношення в загальній структурі суспільного продукту. Ефективність виробничого процесу забезпечується в процесі поєднання та взаємодії факторів виробництва (ресурсів).

Результатом виробництва є **товар** – продукт виробництва, який призначений не для особистого споживання, а для обміну (продажу).

Кожен товар має три властивості:

Вартість - обсяг ресурсів витрачених на його виробництво.

Закон вартості полягає у відповідності витрат на виробництво товару його обмінному еквіваленту. Тобто фірма, яка буде скорочувати витрати виробництва – буде нарощувати свій прибуток.

Корисність або споживча вартість – здатність задовольняти потреби певних груп покупців. Корисність – це загальна категорія, споживча вартість – стосується кожної окремої людини, тобто суб'єктивний показник.

Мінова вартість – спроможність товару до обміну, поєднує в собі та враховує риси корисності та вартості.

Результат виробництва національної економіки взагалі називається **валовим внутрішнім продуктом ВВП**, який включає у себе всі виготовлені товари і послуги. Також розрізняють **сукупний суспільний**

продукт ССП, який відображає все виготовлене в сфері матеріального виробництва.

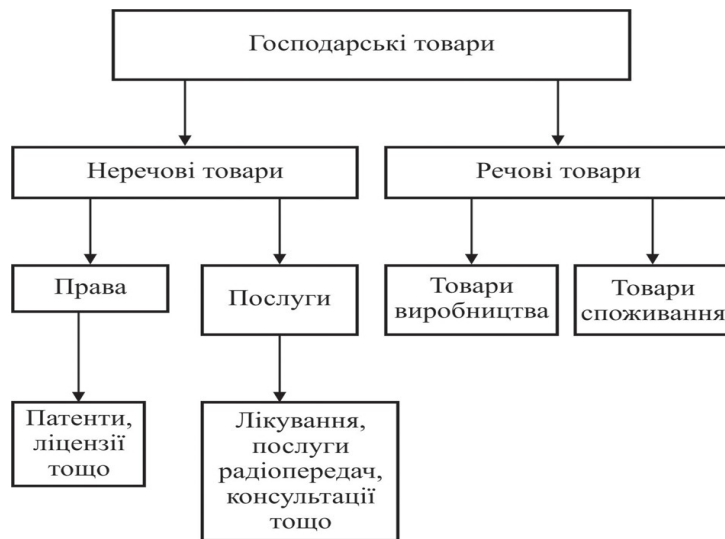

Рис. 3. Класифікація економічних (господарських) товарів

Результати суспільного виробництва прийнято вимірювати в трьох групах показників:

- 1) натуральних;
- 2) грошових;
- 3) умовно-натуральних.

6. Ефективність виробництва, її види

Економічна ефективність – це досягнення економічного результату при застосуванні мінімальних витрат. Серед загальноприйнятих показників ефективності виробництва використовують:

1. **Продуктивність праці** – обсяг продукції виробленої одним робітником, або за одиницю часу.

$$\text{ПП} = \frac{V_{\text{п}} \text{ (грн, шт.)}}{K_{\text{р}} \text{ (осіб)}} \quad \text{або}$$

$$\text{ПП} = \frac{V_{\text{п}} \text{ (грн, шт.)}}{Ч \text{ (годин)}}, \text{ де}$$

$V_{\text{п}}$ – обсяг продукції
 $K_{\text{р}}$ – кількість робітників
 $Ч$ – час виробництва

- 2) **Трудомісткість праці** – кількість часу необхідна для виробництва одиниці продукції, показник зворотний до продуктивності праці.

$$TM = \frac{Ч \text{ (годин)}}{Vп \text{ (шт, грн.)}}$$

3) **Фондовіддача** – відображає відношення обсягу виробництва до 1 грн. витрат виробничих фондів, або скільки продукції спроможна створити 1 гривня виробничих фондів.

$$ФВ = \frac{Vп \text{ (шт, грн.)}}{\Phi \text{ (витрати гривень виробничих фондів)}}$$

4) **Матеріаловіддача** – відображає скільки продукції виготовляється за рахунок однієї гривні матеріалу.

$$МВ = \frac{Vп \text{ (шт, грн.)}}{M \text{ (витрати гривень матеріалів)}}$$

Соціальна ефективність виробництва – характеризується застосуванням максимальної кількості робітників (з метою подолання безробіття) та створенням продукту, який не завжди є прибутковим для приватного сектору (маяк, світлофор, автошляхи, мости, зелені насадження).

Соціально-економічна ефективність враховує як прибуток виробника, так і рівень задоволення суспільних потреб в тому числі соціально необхідними товарами.

7. Шляхи підвищення ефективності виробництва

- 1) підвищення продуктивності праці внаслідок зростання кваліфікації та набуття досвіду робітників;
- 2) підвищення технічного рівня виробництва внаслідок впровадження останніх досягнень науково-технічного прогресу;
- 3) удосконалення робочих місць та організації виробництва;
- 4) удосконалення методів управління виробництвом;
- 5) поліпшення психологічного клімату на виробництві;
- 6) ефективніше використання природних ресурсів, економія витрат, утилізація;
- 7) досягнення повного обсягу виробництва на рівні національної економіки;
- 8) підвищення мотивації робітника;
- 9) досягнення найраціональнішого розподілу наявних ресурсів між виробництвом окремих видів продукції.

Література:

1. *Яковенко Р. В.* Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
2. *Яковенко Р. В.* Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. *Яковенко Р. В.* Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. *Яковенко Р. В.* Робоча програма дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання за галуззю знань 13 „Механічна інженерія”, спеціальностей 131 „Прикладна механіка”, 133 „Галузеве машинобудування”, 274 „Автомобільний транспорт”, 192 „Будівництво та цивільна інженерія” / Р. В. Яковенко, Г. К. Волчкова. – Кропивницький : КНТУ, 2017. – 36 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6986/1/200pdf.PDF>.
5. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для технічних спеціальностей : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кропивницький : КНТУ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6135/1/konsp16.PDF>.
6. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина перша. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 68 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6171/1/konspek1.PDF>.
7. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина друга. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 80 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6172/1/konspek2.PDF>.
8. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для студентів юридичного факультету : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КІРУЕ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6419/1/konsUF.PDF>.
9. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : опорний конспект лекцій для студентів спеціальностей „Менеджмент” та „Міжнародні економічні відносини” / Роман Яковенко. – Кропивницький: КНТУ, 2016. – 72 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6168/1/Konspekt16O.PDF>.
10. *Яковенко Р. В.* Наукова робота студентів : методичні поради та рекомендації / Роман Яковенко. – Кіровоград : „ПіК”, 2009. – 40 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6104/1/nrsss17.PDF>.
11. *Яковенко Р. В.* Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Економічна теорія” / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : КНТУ,

20016. – 17 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6318/1/test16pdf.PDF>.

12. Яковенко Р. В. Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2011. – 24 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6319/1/test16teh.PDF>.

13. Яковенко Р. В. Економічна теорія : зразки практичних розрахункових робіт / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 22 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6424/1/zrazki.PDF>.

14. Яковенко Р. В. Актуальна тематика наукових досліджень студентів / Роман Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 5 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7097/1/256pdddf.PDF>.

15. Яковенко Р. В. Питання до заліку з дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6989/1/203pdf.PDF>.

16. Яковенко Р. В. Вопросы для зачёта/экзамена по курсу «Основы экономической теории» в 2017-2018 учебном году для иностранных студентов / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7096/1/255pdf.PDF>.

17. Яковенко Р. В. Активізація контролю знань з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 8 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7414/1/301pdf.PDF>.

18. Яковенко Р. В. Допоміжна частина з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7415/1/302pdf.PDF>.

19. Яковенко Р. В. Економічні категорії, економічні показники та економічні закони : навчальний посібник з курсу «Основи економічної теорії» для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 20 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7416/1/303pdf.PDF>.

20. Яковенко Р. В. Анотація курсу „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 7 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7394/1/293pdf.PDF>.